

ПОПУЛЯЦІЙНА СТРУКТУРА ПЕРЛІВНИЦЕВИХ БАСЕЙНУ РІЧКИ УЖ

О. М. Москальова, Т. В. Єрмошина

Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Метою нашого дослідження стало визначення видового складу малакоценозів, щільності поселень, вікової та статеві структури популяцій перлівницевих, які населяють річку Уж та її притоки.

Матеріалом слугували 164 екз. молюсків, зібраних у вересні-жовтні 2014 року з 5 біотопів р. Уж (м. Коростень), р. Жерев (с. Ігнатпіль) та р. Шістень (с. Васьковичі).

У вибірках з різних біотопів басейну річки Уж виявлено 5 видів молюсків родини Unionidae: *Anodonta anatina*, *A. cygnea*, *Unio pictorum*, *U. tumidus*, *U. crassus*. Видовий склад малакоценозів перлівницевих з досліджених біотопів відрізняється. Так, в річці Уж знайдено особин всіх п'яти видів перлівницевих. Серед них домінуючим видом є *U. pictorum* (рис. 1). Його частка становить 50,7% від загальної кількості перлівницевих цього угруповання. Друге місце за чисельністю належить двом видам роду *Anodonta* (по 18,3%), інші види займають невеликі частки порівняно з попередніми формами – 11,3% *U. tumidus* та 1,4% *U. crassus*. Молюск *U. pictorum* також є основою малакоценозів ще в трьох обстежених біотопах (його частка становить 66,7% в р. Шістень-2, 86,4% в р. Жерев-1 та 76,5% в р. Жерев-2). В р. Шістень-1 чотири види перлівницевих представлені однаковими частками (по 25% *A. anatina*, *U. pictorum*, *U. tumidus* та *U. crassus*).

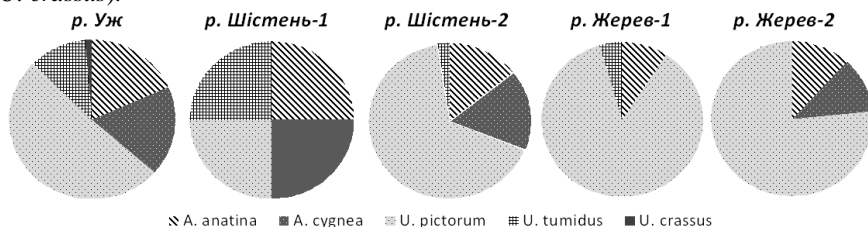

Рис. 1. Співвідношення видів родини Unionidae в досліджених біотопах.

В обстежених біотопах зустрічальність *A. anatina* та *U. pictorum* становить 100%, *U. tumidus* – 80, *A. cygnea* – 60, а найнижчий показник у *U. crassus* – 40%.

Щільність поселення молюсків родини Unionidae найбільша в р. Уж і становить 17,8 екз./м², в р. Шістень-1 – 12 екз./м², в р. Шістень-2 – 10,5 екз./м², в р. Жерев-1 – 5,5 екз./м², найменша щільність поселення перлівницевих в р. Жерев-2 – 4,3 екз./м².

Кількість самців серед представників різних видів досліджуваних молюсків, зібраних з п'яти біотопів басейну річки Уж, більша за кількість самок:

так самців *A. anatina* на 16,7% більше, ніж самок, *A. cygnea* – на 20%, *U. pictorum* – на 15,2%, *U. tumidus* – на 60%, *U. crassus* – в 3 рази більше. В досліджених біотопах співвідношення самців і самок приблизно однакове, хоча в популяціях молюсків з чотирьох біотопів дещо більше самців, а в річці Уж – трохи більше самок (статева структура популяції молюсків *A. anatina* 2,25:1 (самки:самці), *U. pictorum* – 1,25:1).

Вивчено вікову структуру популяцій перлівницевих. Перлівниці *A. anatina* представлені особинами віком від 1 до 8 років. Зібрані з різних біотопів *A. cygnea* мають вік від 1 до 6 років, *U. pictorum* – від 1 до 10 років, *U. tumidus* – від 2 до 9 років, *U. crassus* – від 5 до 7 років. Співвідношення вікових груп – молоді (1–3 роки) : середнього віку (4–6 років) : старша група (старше 7 років) – для *A. anatina* в дослідженому районі становить 3,8:1:0,4; для *A. cygnea* – 3,4:1:0; для *U. pictorum* – 7:1:0,3; для *U. tumidus* – 1,5:1:4; для *U. crassus* – 0:1:0,3.

Представники трьох вікових груп присутні в малакоценозах у *A. anatina*, *U. pictorum* і *U. tumidus*, що вказує на стабільне існування популяцій цих молюсків і добре їх оновлення в обраних біотопах. Цікаво, що *U. crassus* представлені тваринами середнього і старшого віку. Причиною старіння популяцій цього виду може бути специфіка екологічних умов або антропогенний вплив на водойми, через що репродуктивні функції цих перлівниць знижуються або молоді особини часто гинуть. У *A. cygnea* виявлені особини молодшого і середнього віку, тоді як представники старшого віку відсутні. Така ситуація може спостерігатись в разі освоєнням молюском нових територій.

В статеві-віковій структурі *A. anatina* найбільше 1-річних самців, 2-річних і 3-річних самок, *A. cygnea* переважають самці 2 років, *U. pictorum* – 1-річні самці і самки, а в популяціях *U. tumidus* найбільшу чисельність мають 8-річні самці.

Особливості біотопів, обраних для дослідження, визначають характеристики угруповань перлівниць. Так, значно нижча щільність поселення молюсків в р. Жерев порівняно з р. Уж та р. Шістень пов'язана з кам'янистим дном цієї річки (у інших річках дно піщано-мулисте). Ця особливість річки, можливо, визначає і вікову структуру поселень перлівницевих: в р. Жерев-2 присутні представники тільки молоді, а в р. Жерев-1 максимальний вік молюсків становить 5 років. Цікава ситуація склалась в річці Шістень. Так, перед греблею, в умовах зарегулювання річки, в малакоценозі перлівницевих відсутня старша група (співвідношення вікових груп – 3,7:1:0), тоді як після греблі вікова структура поселення змінюється – молоді стає значно менше, а старша група молюсків переважає над іншими (співвідношення вікових груп – 0,7:1:2,3). Найкращі умови для існування перлівницевих виявлені в р. Уж, на що вказує найбільша щільність поселення молюсків. Взагалі у водоймах басейну річки Уж популяції перлівницевих досить добре оновлюються за рахунок молоді, що може бути пов'язано з температурним режимом північних регіонів України.